

רשימות

בפרשת השבוע

פסח

אילו הוציאנו ממצרים ולא עשה בהם שפטים - דיינו

ישנם שני סוגי ניסים בסיפור יציאת מצרים, הראשון [והוא העיקר ותכלית הניסים שנעשו באותו הזמן], זהו נס יציאת מצרים שנעשה לאבותינו ולנו והיא היציאה מעבדות לחרות, וזהו נס אישי של כל אחד מאיתנו כמו שנאמר בסדר ההגדה של פסח, שחייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, וזו היא גם תשובתינו לבן השואל מה נשתנה, "עבדים היינו לפרעה במצרים ויוציאנו", וזהו עיקר סיפור יציאת מצרים. ולכך נצטוינו לעשות יום טוב מיוחד והוא חג המצות לזכור את הנס הגדול הזה, להודות ולהלל לה' על כך, וזוכרים תמיד את הנס הגדול של יציאת מצרים [והוא אחד מן השש זכרות התמידיות] מכיון שהנס הזה הוא כל כך גדול וחשוב, ולכן גם מזכירים אותו בכל קריאת שמע, ובכל קידוש בכל השנה ובעוד תפילות, כיון שבו התחיל השלב להיותינו לעם, ויש עוד להאריך.

הסוג השני של הניסים, הם הניסים שהובילו ליציאת מצרים, כגון המופתים לפני פרעה, ועשרת המכות שהיו במצרים, ולמעשה היה הרבה יותר, שכן המכות היו מורכבים מכמה מכות, כמובא בהגדה של פסח, שהתנאים דורשים את הפסוק, שהיה יותר מכות.

אמנם ניסים ומופתים אלו היו בעיקר כנגד המצריים ופרעה, כדי לגרום להם להוציא את בני ישראל, ועל ניסים אלו אנו מודים לה' ומספרים אותם והם חלק מסיפור יציאת מצרים, אך לא קובעים יום טוב על זה, וגם לא אמרו עליהם שירה וכמו שנראה ונרחיב לקמן.

לפי דברים אלו י"ל שהסיבה העיקרית שנצטוינו לעשותו יום טוב, ולחגוג את חג הפסח, הוא על נס יציאת מצרים שאנו שמחים על ההצלה שלנו, וההודאה לה' על כך היא הרבה יותר גדולה כאשר זה נוגע ישירות להצלתנו, והניסים והמופתים מיועדים עבורינו, עבור בני ישראל, אמנם הדרך להגיע לאותו מעמד של יציאת מצרים, היה דרך ניסים ומופתים שהיו נגד המצרים, אך זה לא עיקר הנס שבגללו אנו חוגגים את חג הפסח וכמו שכתבנו.

לפי זה מתורצת השאלה מדוע אמרו שירה רק אחרי הנס של קריעת ים סוף, ולא אמרו קודם כשהיו המכות על המצריים במצרים?

י"ל שכיון שניסים אלו של המכות במצרים היו בעיקר נגד המצרים, בדרך לנס העיקרי של גאולת ישראל, בצאת ישראל ממצרים, ועל ניסים אלו לא אומרים שירה, אלא רק על ניסים שהם ההצלה של עם ישראל וכמו שכתבנו.

ומיד בצאתם ממצרים לא יכלו לומר שירה [הגם שהנס התחיל כבר בלילה לפני יציאתם כאשר פרעה נתן להם רשות לצאת, כמובא ברש"י דברים פרק טז, א, ולכן מצוות החג מתחילות כבר בלילה], כי לא היה סיפק בידם שהרי יצאו בבהילות שאנו רואים שאפילו בצקם לא הספיק להחמיץ, וגם היו טרודים

לברוח מפרעה וממצרים, ובודאי שלא היה להם המחשבה הפנויה, ומנוחת הנפש הנצרכת כדי לומר שירה. לפי דברים אלו י"ל שהנס של קריעת ים סוף, וטביעת המצרים, נעשו בשביל ישראל, נקרע להם הים, כדי שיוכלו לברוח מהמצרים, והמצריים טבעו בים סוף, כדי להראות לעם ישראל שלא נשאר מצריים בחיים, וכמו שאנו אומרים כל יום בתפילת עזרת אבותינו, "אחד מהם לא נותר", וממילא אל לנו לדאוג יותר, וזאת היא מטרת הנס, שיראו את מצרים מת על שפת הים, והיא ההצלה של בני ישראל מהמצריים, וממילא אין מי שירדוף אחריהם, וירצה להרע להם, ורק אז היה להם מנוחת הדעת שזהו תנאי בשביל לומר שירה, וכמו שכתוב אז ישיר משה, שרק בשלב הזה אמרו שירה, והרי היה הרבה ניסים קודם קריעת ים סוף כגון עשרת המכות, אלא שהמכות ההם, היו מכוונות נגד המצריים שישלחו את העם ממצרים, ולא עבור ישראל וכמו שבארנו, ועוד, שעדיין הם במצרים במעמד של עבדים, ואיך יגידו שירה? [כעין מה שמצינו בגמרא מגילה יד. "אכתי עבדי אחשורוש אנן"] ורק אחרי קריעת ים סוף שכבר לא היה את הפחד מהמצריים אז אמרו שירה, על כל נס ההצלה שלהם, והוא השלמת נס יציאת מצרים, ולכן אנו מבקשים בסליחות "מי שענה לאבותינו על ים סוף - הוא יעננו", דוקא על ים סוף ולא קודם.

לפי זה יש לפרש את המילים שאנו אומרים בגאולה בתפילת השחר "על זאת שבחו אהובים ורוממו אל ונתנו ידידים זמירות ושירות ותשבחות", רק על זאת, על נס זה, ולא על ניסים אחרים שהיו מכוונים כנגד המצריים. ואיזה ידידים אמרו שירות ותשבחות? אלו שכתוב עליהם "ידידים העברת".

בזה מיושב מה שנצטוינו בתורה לחוג גם את יום השביעי של פסח, כיון שהוא השלמת נס יציאת מצרים, [ולא בגלל שהוא זכר לנס קריעת ים סוף שחל ביום השביעי של פסח, וברש"י מצאנו רק (שמות יד ה בד"ה ויגד) ש"לכן אנו נוהגין לקרות את השירה ביום השביעי"], שהרי גם אחרי יציאת מצרים עדיין היה פחד מהמצריים שירדפו אחריהם וגם שלחו איתם שליחים לודא שחוזרים לאחר ג' ימים, ורק לאחר שטבעו כולם היתה שמחתם שלימה.

עוד י"ל שלכן לא נקבע שביעי של פסח ליום טוב בפני עצמו כמו בסוכות שקוראים היום טוב האחרון שמיני עצרת, כי שביעי של פסח כשמו כן הוא, הוא השלמה של יציאת מצרים שנחוג בחג הראשון. [לפי זה צריך להזכיר במצות סיפור יציאת מצרים גם את קריעת ים סוף, ואכן בעל ההגדה (לרוב הגירסאות) הזכיר את קריעת ים סוף כמה פעמים, ואיך ירגיש בן-חורין לביל פסח ועדיין המצרים רודפים אחריו?].

דבר זה מצאנו מפורש בדברי רבותינו שבאשכנז, בספר המנהגים לרבי אברהם קלויזנר [רבם של המהרי"ל ורבי אייזיק טירנא] וכך נאמר שם [מכון ירושלים, תשס"ו, עמוד קי"ח] "ויש אומרים שיש לומר [בשני ימי האחרונים של פסח] זמן שמחתנו, ואין לומר זמן חירותנו, לפי שהיו שמחים שטבעו המצרים בים, ולא היו יראים ומפחדים מהם יותר".

לפי זה גם מתורץ שאלת השיירי כנסת הגדולה בטור סימן תפ"ז [ב], שהקשה על שיטה זו [שאומרים זמן שמחתנו] שהרי לא אומרים הלל הגדול משום מעשה ידי טובעין בים, ואיך נאמר זמן שמחתנו על הטביעה, ולפי דברינו זה מיושב, שכיון שכל השמחה על טביעת המצרים, הוא על ההצלה שלנו, ולא על הטביעה שלהם, וכמו שהבאנו את לשונו של דברי ספר המנהגים לרבי אברהם קלויזנר "ולא היו יראים ומפחדים מהם יותר".

לפי דברים אלו מדויק היטב גם לשון הפסוק [שמות י"ד ל'] "ויושע ה' ביום ההוא", שדוקא ביום ההוא ה' הושיע את בני ישראל ולא קודם, כי עכשיו אין להם יותר פחד מהמצריים, ומדוע אין להם יותר פחד? הפסוק ממשיך, "וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים", וממילא אין להם יותר מה לפחד, ולכן גם נאמר "אז ישיר" אז ישיר ולא קודם לכן, שרק לאחר שראו שמתו המצרים ולא היה להם יותר פחד יכלו לומר שירה.

מתוך הספר רשימות בפרשת השבוע לרב הופנר

הערות והארות על הכתוב כאן יתקבלו ברצון במייל שכתובתו

haseforim@gmail.com